

GERLEOVÁ Jana

Počátky a vzestup pánů z Házmburka

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Diplomová práce, Praha 2018, 95 str. + obr. přílohy (s. 96-125).

Posudek vedoucího práce

Diplomová práce bc. Jany Gerleové se řadí do okruhu těch zpracování, které se v posledních dekádách dost intenzivně věnují historii některých, hlavně předních šlechtických rodů v Čechách, na Moravě, případně ve Slezsku. Kromě jiného o tomto zvýšeném zájmu svědčí hned již dvě rozvinuté ediční řady, jednak Nakladatelství Lidové noviny, jednak jihočeské Vedy, nepočítaje desítky titulů v odborných periodikách i populárně vědných příspěvcích. Akcenty mohou být různé, od genealogie, heraldiky, majetkového vývoje nebo politické role, počítaje v to třeba vztah k panovníckému dvoru nebo světským či církevním kariérám jednotlivých rodových (či rodinných) příslušníků. Uchazečka si již ve svojí bakalářské práci zvolila rozrod známý v literatuře obvykle jako Buzici a z nich se zaměřila na valdeckou větev, zvanou tak obvykle podle hradu Valdeka ve výběžku brdských lesů na Hořovicku. V návaznosti na starší literaturu dovodila a upřesnila, že jejich společenství od raných dob patřilo k urozené elitě přemyslovských Čech a k ceněným lidem „okolo trůnu“, jimž knížata a králové svěřovali důležité úřady.

Své poznatky a zkušenosti se Jana Gerleová rozhodla zužitkovat a pokračovat ve sledování dalších osudů rodu „zajíce a kančí hlavy“, a to odnože známé jako páni ze Žebráka, hradu položeného nedaleko Valdeka. K jeho důležitým představitelům náležel Zbyněk Zajíc ze Žebráka, který učinil radikální krok, když ve 30. letech 14. století směnil vcelku zavedené žebrácké panství s Janem Lucemburským za panství Budyně na dolní Ohři, v kraji nesporně úrodném a výnosném. Do svazku jeho majetků přibyl i blízký hrad Klapý nad Libochovicemi, přejmenovaný podle rodového znamení na Házmburk, což vtisklo predikát i celé této svébytné linii. Jako cíl svého zájmu si uchazečka vytkla nejen učinit jakousi inventuru v rodové genealogii, ale vystihnout i hlavní rysy jejích politických aktivit s důrazem na vztah ke dvoru lucemburských panovníků. Nezbytnou a svým způsobem klíčovou součástí těchto směrů

výzkumu tvoří rekonstrukce majetkových poměrů a z jejich možností se odvíjející rodová reprezentace.

Diplomová práce Jany Gerleové má všechny náležitosti, které by měla být. V úvodních partiích se nabízí přehled pramenů, z nichž čerpala, a následné i literatury, o níž se opírá. Primárním zdrojem jejích rekonstrukcí jsou standardní edice středověkých pramenů, ať narativních (kroniky, letopisy), ať úřední povahy, vzhledem k povaze práce bylo nezbytné sáhnout i k některým raně novověkým sepsáním, příkladně to je využití spisů Bartoloměje Paprockého z Hlohol nebo kroniky augustiniánského kláštera v Ostrově (Sv. Dobrotivá) z pera Valentina Weidnera, tedy kláštera, který byl rodovým zařízením zajícovského rodu. Neznamená to, že by uchazečka pracovala se všemi prameny a literaturou, jichž by se dalo využít (pro sklonek 14. století s eventuální retrospekcí by to mohly být zčásti vydané dvorské desky), v zásadě však představují základní sumář. Podobně to platí o literatuře, která se zejména v závěrečných „politických“ partiích dost stereotypně opakuje. Některá podstatnější a poměrně nedávná díla chybí.

Těžiště práce spočívá na osobě Zbyňka Zajíce z Házmburka, za něhož také došlo k zásadní strategické změně. Žebrácká větev zajícovského rozrodu se přesunula na vzdálené dolní Poohří, konkrétně do Budyně a jejího zázemí. Výměna proběhla formou směny s králem Janem Lucemburským. Smlouvou z roku 1336 za městečko Žebrák a vesnice Hředle, Lhotu, Chodouň, Tlustici, Bíleč, Zábdiší, Bavoryni, Habarště, část Praskoles a část Sedlce získal tehdy Zbyněk hrad a městečko Budyně s přilehlým panstvím (Žabovřesky, Břežany, Písty, Vrbku a Roudníček). Brzy se jeho majetky v kraji rozšířily o další položky, jmenovitě hrad Klapý a Libochovice s příslušenstvím. Úplně jasná a průhledná není však následnost obou zisků, což také blízce souvisí s motivy, proč ke směně došlo. Právem věnuje Jana Gerleová těmto otázkám pozornost a nabízí případná variantní řešení. V každém případě se od té chvíle tato větev Zajíců na Budyňsku a Libochovicku pevně usazuje a symbolem její prestiže a moci se stává hrad Klapý, to již Házmburk, opticky dominující celé oblasti.

Přesun jedné rodové větve z Podbrdská do dolního Poohří není v historii české šlechty úplně ojedinělé, Jana Gerleová uvádí případ Poděbradských či Choustnických, ten však spadá do let Přemysla Otakara II. a také jeho příčiny byly jiné, ze strany krále zřejmě imperativní. Do budoucna by se vyplatilo tento jev sledovat a zjistit další případné paralely.

Téma pánů z Valdeka, Žebráku a naposledy z Házmburka je badatelsky nesporně nosné, ještě více by však vyniklo v případné komparaci s dalšími šlechtickými rody, jimž se díky

zvýšenému zájmu o nobilitu nabízí celá řada, například Lichtenburky či Rýzmburky. To znamená postihnout, čím byla kariéra ve srovnání s ostatními typická, čím eventuálně zvláštní. Na takové porovnání se však v práci zatím nedostalo, rod je pojednán spíše soliterně a sám o sobě s oceněním role Zbyňka Zajíce a jeho diplomatických schopností neustále se točit okolo panovníka. Tady již výklad přechází do roviny politického dění a jak se v ní Zbyněk uplatňoval. V závěru uchazečka představuje tři hlavní oblasti, které vešly v dotyk s Valdeky-Házmburky, tj. brdské dominium, Budyňsko a užší Házmbursko. Někde se nevyvarovala drobných nepřesností, např. míšeňský biskup Bernard nebyl z Kamenice, ale z Kamence (podle města Kamenz v Lužici). I z charakteristiky dotřených oblastí by šlo vyzískat nesporně více, například s využitím prací Jindřicha Tomase o litoměřickém regionu a okruhu „satelitních“ městeček typu právě Budyně a Libochovice, případně se zamyslet nad rolí Budyňska ve vztahu k okolním vrchnostem (zejména doksanským klášterstvím). Na druhé straně je třeba ocenit bohatou doprovodnou přílohu, která text zpestřuje a podává bližší informace o některých pojednávaných lokalitách.

Diplomová práce Jana Gerleové *Počátky a vzestup pánů z Házmburka* patří k solidním sepsáním svého druhu a po formální i obsahové stránce splňuje nároky k udělení magisterského titulu. Navrhují ocenit ji stupněm velmi dobře.

Přepeře u Dolního Bousova, 4. srpna 2018

prof. PhDr. Josef Žemlička, DrSc.